

Մասնավոր մեղադրանքի գործերի ինստիտուտը հիմնավորող «տուժողին գթալու» տեսությունը և դրանից բխող դոգմատիկ հետևությունները

Ղազարյան Ա. Ա.

ՀՀ ռատիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի քրեական դատավարության ամբիոնի ավագ դասախոս (Երևան, Հայաստան)
artakghaz@gmail.com

Վճռորոշ բառեր՝ մասնավոր մեղադրանք, մասնավոր մեղադրանքի գործեր, մասնավոր անձի կողմից իրականացվող մեղադրանք, «տուժողին գթալու» տեսություն:

Теория "пощады потерпевшему", обосновывающая институт дел частного обвинения, и вытекающие из нее догматические выводы

Казарян А. А.

Кафедра уголовного процесса Академии Образовательного комплекса полиции РА
(Ереван, Армения)
artakghaz@gmail.com

Аннотация: В статье освещается одна из теорий, обосновывающих институт дел частного обвинения - теория "пощады потерпевшему". Автор раскрывает сущность теории, разграничивает две самостоятельные основания дел частного обвинения, которые, в свою очередь, приводят к различным правовым последствиям:

Ключевые слова: частное обвинение, дела частного обвинения, обвинение, предъявляемое частным лицом, теория "пощады потерпевшему".

The theory of "mercy to the victim", justifying the institution of private prosecution cases, and the dogmatic conclusions that following from it

Ghazaryan A. A.

The Criminal Procedure Department of the Academy of the Educational Complex of RA Police
(Yerevan, Armenia)
artakghaz@gmail.com

Abstract: The article highlights one of the theories that justify the institution of private prosecution cases-the theory of "mercy to the victim". The author reveals the essence of the theory, differentiates two independent grounds of private prosecution cases, which, in turn, lead to different legal consequences:

Keywords: private prosecution, cases of private prosecution, the charge brought by a private person, the theory of "mercy to the victim".

«Մասնավոր մեղադրանքի գործերի» ինստիտուտի ծագումն ու նշանակությունը բացատրող տեսություններից մեկը գրականության մեջ ստացել է «տուժողին գթալու» տեսություն անվանումը:

Զննարկվող տեսության կողմնակիցները «մասնավոր մեղադրանքի գործերի» ինստիտուտի գոյությունը հիմնավորում էին նրանով, որ որոշ հանցագործություններով իրականացվող քննությունն ու քրեական հետապնդումը կարող են ավելի մեծ վնաս հասցնել տուժողին (նրա ընտանիքի անդամներին), քան հանցագործությամբ նրան պատճառված վնասն է: Նրանք արձանագրում են, որ տվյալ դեպքերում կարող են **հակադրվել երկու շահերը՝** ենթադրյալ հանցագործությունով վարույթ իրականացնելու (քրեական հետապնդում հարու-

ցելու) հանրային շահը և վարույթ չհարուցելու (այն չհետապնդելու)՝ տուժողի մասնավոր շահը: Հետևաբար և հեղինակները գտնում էին, որ այս դեպքերում անհրաժեշտ է առանձնացնել որոշակի գործերի (հանցագործությունների) շրջանակ, որտեղ և առավելությունը տրվի տուժողի մասնավոր շահերին: Ֆ.Հելին ուղղակիորեն այդպիսի արձանագրում էր անում, նշելով, որ քրեական հետապնդման հարուցումը տուժողներից կախվածության մեջ դնելը, պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ որոշ հանցագործություններ «...հետապնդելու պետության շահը ավելի փոքր է, տուժողի՝ այն չհետապնդելու շահից»: Հետևաբար հեղինակը համակարծիք էր, որ տվյալ դեպքերում պետությունը «զիջողություն է ցուցաբերում» տուժողների, նրա հարազատների և այլոց

շահերի ու զգացմունքների հանդեպ՝ հանցանքը հետապնդելու իր շահը (հանրային շահը) ստորադասելով մասնավոր շահին [14, էջ 42]:

Նույնանման դիտարկում էր անում նաև Ֆ. Լիստը, ով նշում էր, որ այս հիմքով «տուժողի բողոքի հիման վրա հետապնդվող հանցագործությունների» առանձնացման դեպքում «պետությունը հենց սկզբից շահագրգռված է հետապնդմամբ, բայց նա (պետությունը՝ Ա.Ղ.) բախվում է տուժողի հետ, ով շահագրգռված է այն չհետապնդելու մեջ», քանի որ, ըստ հեղինակի, այդպիսի գործերով վարույթի հարուցումն ու դրա քննությունը կարող է տուժողին պատճառել նոր, նույնիսկ ավելի մեծ վնաս, քան պատճառվել էր հանցագործությամբ: Եվ այս դեպքում պետությունը, ի շահ տուժողի, «...ձեռնպահ է մնում իր պատժելու իրավունքի իրականացումից, քանի դեռ տուժողը բողոքի միջոցով չի հայտարարում, որ կոնկրետ դեպքում բացակայում է այն շահը, որը պետությունը ենթադրում է, թե ինքը ունի» [13, էջ 212]:

Այսպիսով՝ պետք է արձանագրենք, որ նշված տեսության շրջանակներում արդեն (ի տարբերություն, օրինակ, «մասնավոր դեղիկտի»¹, «իդեալական արժեքի» տեսության մոտեցումների) հստակորեն արձանագրվում է «տուժողի բողոքով հետապնդվող գործերի» բողոքից անկախ հանգործություն լինելու հանգամանքը (արձանագրվում է հանրային շահի վնասումը): Այստեղ, ի տարբերություն, քննարկված տեսությունների «արարքի հանցավոր լինելի-չլինելը» չի պայմանավորվում տուժողի ընկալումներով: Ընդհակառակը՝ արձանագրվում է արարքի հանցավոր լինելը, միաժամանակ, սակայն, այդ հանցավոր արարքով վարույթի (հետապնդման) հարուցումը կախվածության մեջ է դրվում տուժած անձից (նրա ընտանիքի անդամներից)՝ ելնելով տուժողի (նրա ընտանիքի անդամների) մասնավոր շահերի պաշտպանության ապահովման անհրաժեշտությունից:

*Հենց այդ է պատճառը, որ այստեղ, այս տեսության շրջանակներում տուժողի բողոքը ոչ թե դիտարկվում է իբրև արարքի հանցավորության (պատժելիության) պայման (հանգամանք), այլ՝ քրեական վարույթի (հետապնդման) հարուցման պայման, այլ կերպ ասած՝ այստեղ տուժողի բողոքը ստանում է դատավարական բնույթ (հետևաբար այս գործերի շրջանակը պետք է նախատեսվի արդեն քրեական դատավարության օրենսգրքով)*²:

¹ «Մասնավոր դեղիկտի» տեսության մասին մանրամասն տե՛ս [1, էջեր 39-46]

² Խորհրդային իրավունքում գերիշխել է, իսկ հետխորհրդային իրավունքում շարունակում է իր ուժեղ ազդեցությունը պահպանել քրեական դատավարությունն ու քրեական իրավունքը «ձև և բովանդակություն» հարաբերակ-

Լիստը հարցին անդրադառնալով գրում է. «Այստեղ բողոքը հանդիսանում է ոչ թե արարքի պատժելիության պայման, այլ պետության՝ պատժելու իրավունքի իրացման նախադրյալ, հետևաբար՝ դատավարության նախադրյալ բողոքի բացակայությունը ոչ թե պատիժը բացառող հանգամանք է, այլ քրեական հետապնդման խոչընդոտ...» [13, էջ 212]: Այսպիսի մոտեցումը, քննարկվող տեսության շրջանակներում, կիսում էին նաև ռուս գիտնականները, որոնցից, օրինակ, Լ. Տաուբերը տուժողի բողոքը դիտարկելով իբրև «...քրեական հետապնդման հարուցման պայման (prozessvoraussetzung)...», շեշտում էր, որ այս տեսության շրջանակներում տուժողի բողոքը *հենց հետապնդման հարուցման պայման* պետք է դիտարկել ու *ոչ թե հետապնդման իրացման կամ դատավճռի կայացման պայման*: Հեղինակն իր այս տեսակետը հիմնավորում էր այս տեսությամբ բողոքին տրվող նշանակությամբ, նշելով. «...բողոքի ինստիտուտը ունի այն վնասը կանխելու նպատակ, որ կարող է պատճառվել հենց տուժողին կամ նրա ընտանեկան հարաբերություններին դատավարությամբ և հատկապես դրա հետ կապված հրապարակմամբ...» [11, էջ 369]:

Ինչ վերաբերում է քրեական վարույթի (հետապնդման) հարուցմամբ պատճառվող հնա-

ցության մեջ դիտարկելու մոտեցումը: Հետևաբար «ձևի (քրեական դատավարություն) և բովանդակության (քրեական իրավունք)» այսօրինակ մոտեցումից էլ տրամաբանորեն բխեցվում է քրեական դատավարության «կախվածությունը» քրեական իրավունքից, և ամեն դատավարական ինստիտուտի համար, այս մոտեցման կողմնակիցները փորձ են անում «նյութական հենք» կառուցել: Մենք, սակայն, հակված ենք քրեական դատավարության առավելապես «կիսանկախ» մոտեցմանը, որով էլ պայմանավորված գտնում ենք, որ ոչ բոլոր դատավարական ինստիտուտները պետք է ունենան նյութաիրավական հենք: Այս համատեքստում, հիշատակման են արժանի անվանի մինչհեղափոխական դատավարագետ Ն. Ռոզինի հետևյալ խոսքերը. «Ո՛չ քաղաքացիական, ո՛չ էլ քրեական իրավունքից են դատավարական հիմնական ինստիտուտները ստանում իրենց դիմագծերը»: Հեղինակն իրավացիորեն արձանագրում էր, որ, դատական քննության նախապատրաստության կամ ապացույցների և նման այլ հարցերը նույնպես ինչպես քրեական իրավունքի, այնպես էլ քաղաքացիական իրավունքի հարցեր չեն: Հետևաբար սխալ էր համարում այն պնդումները, թե «քրեական դատավարության ինստիտուտները իրենց արմատներով բխում են նյութական քրեական իրավունքի բնույթից» (տե՛ս [9, էջեր 10-11]): Ասվածի համատեքստում, մենք կողմնակից ենք այն մոտեցմանը, որ մասնավոր մեղադրանքի գործերը պետք է սահմանվեն ոչ թե քրեական, այլ քրեական դատավարության օրենսգրքով: Ընդ որում՝ այս հարցը ունի ոչ միայն «տեխնիկական» նշանակություն, այլ նաև, կախված թե այդ գործերի շրջանակը, որ օրենքով է նախատեսված, որոշակի տարբեր հետևանքներ կարող են առաջանալ, օրինակ՝ տարբեր են քրեադատավարական և քրեաիրավական օրենքների ժամանակի մեջ գործողության կանոնները և այլն, որով էլ պայմանավորված փոփոխվելու են հնարավոր հետևանքները:

րավոր այդ «մեծ վնասին», ապա այս հարցում, կարծում ենք, խիստ կարևոր է նշված տեսության մեջ ընդհանուր երկու ինքնուրույն հիմքերի առանձնացումը:

Մի դեպքում, դա այն վտանգն էր, որ քրեական հետապնդման հարուցումը կարող է վնասել **անմիջականորեն հանանքից տուժած անձին** (օրինակ, երբ սեռական հանցագործությունների դեպքում քրեական հետապնդման հարուցվի տուժողի կամքից անկախ՝ այդ փաստի հետագոտումը, քննությունը, դրա հրապարակումը կարող է տառապանքներ պատճառել տուժողին):

«Գործի քննությունը, գրում էր Տաուբերը, նույնիսկ փակ դռների հետևում, ուղեկցվում է հանցագործության փաստի այնպիսի հրապարակմամբ, որը տուժողի համար կարող է խիստ տանջալից լինել: Քննությունն իրականացվում է դատավորների կողմից, որոնց որոշ դեպքերում կարող են միանալ երդվյալ ատենակալների կողմից: Գործին մասնակցում է դատախազը, պաշտպանը, քարտուղարը, մասնակցում է դատական կարգադրիչը, վկաները, փորձագետները, որոշ դեպքերում՝ մեղադրյալի հարազատները... Եվ ահա տուժողը այս բոլոր անձանց մասնակցությամբ պետք է ենթարկվի շատ դյուրագգաց հարցաքննությունների, լսի իրենց կյանքի ինտիմ կողմերի վերբերյալ ցուցմունքներն ու դերատները, որոնց վերաբերյալ ասեկոսները անտեսանելի, բայց ուղիղ ճանապարհով թափանցում են հասարակություն...» [11, էջեր 378-379]: Հետևաբար էլ այս դեպքում հենց հանցագործության փաստի այս կերպով «հրապարակմամբ» խոչընդոտելն է դառնում նշված գործերի առանձնացման հիմքերից մեկը³:

Մյուս դեպքում արդեն, որպես այդպիսին առանձնացվում է **տուժած անձի և նրա հարազատների հարաբերություններին գործի (հետապնդման) հարուցմամբ և իրականացմամբ պատճառվելիք վնասը**⁴: Քրեական հետապնդմամբ այդպիսի «մեծ վնասի» հնարավորությունը նշված տեսության կողմնակիցները տեսնում էին նրանում, որ որոշ հանցագործություններ կարող են կատարվել ընտանիքում (այսինքն՝ հանցագործը և տուժողը կապված են լինում ամուսնալուծման կապերով), կամ նույնիսկ եթե կատարվում են «ընտանիքից դուրս», կարող են ընտանիքի (այլ արժեքավոր հարաբերությունների) «համերաշխության» քայքայման պատճառ դառնալ:

³ Քրեական հետապնդման հարուցմանը մասնավոր անձանց մասնակցությունը հիմնավորումների շարքում Ֆոյնիցլին նույնպես առանձնացնում էր կատարվածի անհարկի «հրապարակմամբ» տուժողի վիճակի հետագա վատթարացումը կանխելու նպատակը տե՛ս [12, էջ 17]:

⁴ Տե՛ս, օրինակ, [14, էջեր 54, 57]: Նաև՝ [9, էջեր 237-238]:

Այս տեսության գաղափարները, նույնպես ինչպես երկու նախորդները, իրենց արտացոլումը գտան նաև խորհրդային, այնպես էլ հետխորհրդային դատավարագիտության մեջ: Մասնավոր մեղադրանքի գործերի (կոնկրետ դեպքում՝ «մասնավոր-հանրային» մեղադրանքի գործերի) «տուժողին գթալու» հիքով առանձնացման մասին, դեռևս 1920-ականներից խոսել է Մ. Մտրոգովիչը, ով նկատելով, որ արդեն այդ գործերը «ամենևին էլ անկարևոր չեն երևում» նշում էր, որ դրանցով պետությունը «զգուշանում է ինքնուրույն գործ հարուցելուց», քանի որ դա կարող է տուժողի համար ունենալ խիստ վտանգավոր հետևանքներ [10, էջ 1186]: Ավելի ուշ՝ իր թեկնածուական ատենախոսության մեջ (1958թ.) համանման գաղափար էր առաջ քաշում Կ. Գուցենկոն, ով ևս նկատում էր, որ որոշ հանցագործություններ կարող են տեղի ունենալ կենցաղային հարաբերություններում, և որ մասնավոր մեղադրանքի գործերով որպես կանոն, տուժողներ, մեղադրյալներ են լինում «ազգակցականները, հարևանները կամ ծանոթները» հետևաբար էլ նշում էր, որ առանց տուժողի կամքը հաշվի առնելու քրեական հետապնդման հարուցումն ու «քրեական պատժի միջոցների կիրառումը» կարող է անդառնալի վնասներ հասցնել «ամուսնալուծման և ընկերական հարաբերություններին» [4, էջ 8]:

Նշված գաղափարները արտահայտվել են նաև ավելի ուշ լույս տեսած խորհրդային [6, էջ 36], այնպես էլ հետխորհրդային ռուսական գրականության մեջ [5; 7, էջ 80; 8, էջեր 145-146]:

Փորձելով ընդհանրացնել՝ անենք այս տեսության էությունից բխող որոշակի եզրահանգումներ. նախ՝ փաստենք, որ տեսության շրջանակներում ընդգծվում է տվյալ շրջանակ գործերի (հանցագործության) հանրային-իրավական նշանակությունը՝ անկախ տուժողի բողոքից ու ընկալումներից, և տուժողի բողոքը **չի ընկալվում իբրև նյութաիրավական ինստիտուտ**:

Երկրորդ՝ ընդգծվում է նշված գործերով հնարավոր շահերի՝ **հանրային և մասնավոր շահերի հակադրությունը** և ելնելով քրեական քաղաքականությունից⁵ նշվում է, որ այստեղ

⁵ Պետք է փաստել, որ քրեադատավարական քաղաքականությունը տարբեր աշխարհագրական տարածքներում (երկրներում) կամ նույն տարածքում, սակայն տարբեր ժամանակաշրջաններում, ինչպես նաև նույն ժամանակաշրջանում և նույն աշխարհագրական տարածքում կարող է փոփոխվել: Ժամանակակից քրեադատավարական քաղաքականության, դրա հիմնական ուղղությունների մասին մանրամասն տե՛ս [3, էջեր 55-59]:

Որպես քրեադատավարական քաղաքականության փոփոխության օրինակ կարող է հանդիսանալ 2017 թվականի դեկտեմբերի 13-ին ՀՕ-325-Ն օրենքով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածում կատար-

պետք է առավելությունը տալ մասնավոր շահերին:

Այս տեսության շրջանակներում ընդգծվում է տուժողի բողոքի և մեղադրանքի տարբերությունը. տուժողի բողոքը նշված տեսության շրջանակներում ստանում է **ոչ թե «դրական», այլ «բացասական» երանգ՝** այն միջոց է ոչ թե քրեական հետապնդում իրականացնելու, այլ քրեական հետապնդման իրականացմանը (հարուցմանը) **խոչընդոտելու** [8, էջ 149], **քրեական հետապնդման հարուցումը արգելակելու**⁶:

Տուժողի բողոքի և մեղադրանքի տարանջատումը միմյանից մի կողմից և մյուս կողմից տուժողի ընկալումներից անկախ այս գործերի (հանցագործությունների) հանրային-իրավական ընկալման գիտակցումը, թույլ են տալիս եզրահանգելու, որ *տեսության գաղափարներից ոչ մի կերպ չի բխում այս գործերով հետապնդումը՝ միայն հիմնական մասնավոր մեղադրանքի կարգով իրականացնելը: Այստեղ և՛ պատժելու, և՛ քրեական հայցի նյութական իրավունքը պատկանում է պետությանը, հետևապես հետապնդումը, որպես կանոն պետք է իրականացվի հանրային կարգով (ինչը, չի բացառում հիմնական մասնավոր մեղադրանքի կարգով հետապնդման իրականացման կազմակերպմանը՝ ինչպես օրինակ «փրկարական արժեքի» տեսության դեպքում է հնարավոր դառնում): Այլ կերպ ասած՝ մասնավոր մեղադրանքի գործերով, որպես կանոն պետք է իրականացվի հանրային հետապնդում (եթե իհարկե առկա լինի տուժողի բողոքը):*

ված այն փոփոխությունը, որով մասնավոր մեղադրանքի գործերով, որոնք կարող են պարունակել ընտանիքում բռնության հատկանիշներ, քրեական վարույթի (հետապնդման) հարուցման և իրացման հարցում կատարվեցին փոփոխություններ՝ տուժողի բողոքից և նրա ու մեղադրյալի հաշտությունից անկախ՝ հանրային կարգով դատախազի կողմից քրեական հետապնդում հարուցելու կարգ նախատեսելով: Ներկայումս էլ ՀՀ Գլխավոր դատախազության կողմից մշակվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածում փոփոխություն կատարելու նախագիծ, ըստ որի, նորից քրեադատավարական քաղաքականության փոփոխությամբ պայմանավորված առաջարկվում է տարբերակված մոտեցում ցուցաբերել և հետաքննության մարմնին, քննիչին, դատախազին լիազորել քրեական գործ հարուցել քրեական դատավարության օրենսգրքի 183-րդ հոդվածի 1-ին մասում նախատեսված դիտավորյալ հանցագործության փաստով, եթե հանցանք կատարողը այդ հանցագործությունը կատարելուն նախորդող երեք տարվա ընթացքում քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ, 5-րդ, 6-րդ կամ 13-րդ կետերի կամ 37-րդ հոդվածի հիմքով ազատվել է քրեական պատասխանատվությունից դիտավորյալ պատարված հանցագործության համար կամ դիտավորյալ պատարված հանցագործության համար դատապարտվել է (տե՛ս [15]):

⁶ Տուժողի բողոքի այս բնույթի ընկալումն էլ իր հերթին, գիտության մեջ բողոք բերելու իրավունքը կոչվել է «տուժողի» քրեական հետապնդման վետոյի իրավունք», տե՛ս [8, էջ 151]:

Սա իր հերթին թույլ է տալիս եզրահանգելու, որ մասնավոր մեղադրանքի գործերը կարող են տեղ գտնել ինչպես մեղադրական (մրցակցային) դատավարությունում, այնպես էլ խառը, տեսականորեն նաև՝ ինկվիզիցիոն դատավարություններում:

Ինչ վերաբերում է **բողոքը հետ վերցնելու իրավունքին**, ապա այստեղ արդեն մեր համոզմամբ հարցին որոշակիորեն տարբերակված մոտեցում պետք է ցուցաբերել. եթե բողոքը բերվել է այն գործերով, որոնք կարող են վնասել **անմիջականորեն հանանքից տուժած անձին** (հանցագործության փաստի հրապարակումով, դրա քննությամբ և այլն), ապա այս դեպքում բողոքը հետ վերցնելու հնարավորություն չպետք է տրվի տուժողին, քանի որ այդպիսի դեպքերում բողոք չներկայացնելով տուժողը «հետ է պահում պետությանը» գործի քննությամբ «ներխուժել» իր անձնական, որոշ դեպքերում նաև ինտիմ կյանքի ոլորտ (ինչը կարող էր նոր վնաս հասցնել տուժողին): Բայց բոլոր այն դեպքերում, երբ տուժողը բողոքն արդեն իսկ բերել է, գործը (հետապնդումը) հարուցվել և հանցագործության փաստի «ոչ ցանկալի հրապարակումը» արդեն տեղ է գտել, այլ կերպ ասած՝ տուժողին պատճառվելիք հնարավոր վնասը արդեն իսկ հասցվել է (կամ արձանագրվել է այդպիսի վնաս հասցնելու հնարավորության բացակայությունը (հիշենք Լիստի խոսքերը)), ապա արդեն տուժողը ոչ մի կերպ չպետք է ունենա բողոքը հետ վերցնելու իրավունք (չէ՞ որ պատժելու և քրեական հայցի նյութական իրավունքը իրենք չէր):

Այս նույն մոտեցումը պետք է գործի նաև այն դեպքում, երբ, օրինակ *հանրային մեղադրանքի գործերով հարուցված վարույթում պարզվի, որ իրականումը արարքը դատվում է մասնավոր մեղադրանքի գործերի շարքին, սապ այս դեպքում արդեն իրականացվող հետապնդումը չպետք է դադարեցվի անգամ տուժողի բողոքի բացակայության դեպքում* (քանի որ «ոչ ցանկալի հրապարակումը», ինչից «պաշտպանում է» բողոքի ինստիտուտը տվյալ դեպքում արդեն տեղ էր գտել, հետևաբար՝ վարույթի հետագա ընթացքը կասեցնելը կդառնա ինքնանպատակ):

Մյուս կողմից հարցի լուծմանը պետք է տրամազոդորեն հակառակ մոտեցում ցուցաբերել բոլոր այն դեպքերում, երբ այս շրջանակի գործերը առանձնացվում են երկրորդ հիմքով **տուժած անձի և նրա հարազատների հարաբերություններին գործի (հետապնդման) հարուցմամբ և իրականացմամբ պատճառվելիք վնասը կանխելու համար:**

Այս դեպքում արդեն, որպես կանոն⁷, տուժողը պետք է ունենա «բողոքը հետ վերցնելու»

⁷ Կարծում ենք, որ քրեադատավարական քաղաքականության փոփոխության հետևանքով կարող է որոշ գործերի

իրավունք: Չէ՞ որ նշված շրջանակի գործերի առանձնացման հիմքը այս դեպքում ոչ թե ենթադրյալ հանցավոր փաստի «հրապարակումը» կանխելն է, այլ՝ որոշակի արժեքավոր հարաբերությունների քայքայումը կանխելը:

Հետևաբար նույնիսկ այն դեպքում, երբ տուժողը սկզբնապես բողոք է ներկայացրել, հետագայում, սակայն, նա հաշտվել է ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի հետ, պաշտպանվող «հարաբերությունների» (արժեքների) հետագա քայքայումը կանխելու համար, պետք է ունենա «բողոքը հետ վերցնելու» իրավունք, ինչն էլ իր հերթին պետք է հանգեցնի քրեական վարույթի (հետապնդման) դադարեցմանը⁸:

Նույն մոտեցումը պետք է գործի բոլոր այն դեպքում, երբ հանրային մեղադրանքի գործերով հարուցված վարույթում պարզվի, որ իրականում արարքը դասվում է մասնավոր մեղադրանքի գործերի շարքին: Այս դեպքում արդեն տուժողի բողոքի բացակայությունը (կամ նրա կողմից բողոքը հետ վերցնելը), որպես կանոն պետք է հանգեցնի իրականացվող քրեական վարույթի (հետապնդման) դադարեցմանը:

Մի կողմից ընդունելով այն հանգամանքը, որ մասնավոր մեղադրանքի գործերով մեղադրանքը որպես կանոն պետք է իրականացվի հանրային կարգով, մյուս կողմից այս հիմքով նշյալ գործերի առանձնացման դեպքում տուժողին՝ «բողոքը հետ վերցնելու» իրավունքի նշանակության ըմբռնումը, թույլ է տալիս արձանագրել **մեղադրանքից** ինչպես «բողոքի» այնպես էլ «բողոքը հետ վերցնելու» իրավունքի **տարանջատվածությունը**:

Հետևաբար ընդհանուր կանոնով այս գործերով հանրային կարգով հետապնդման կազմակերպման դեպքում (սովորական դեպքերում) «բողոքից հետ վերցնելու» իրավունքը ակնհայտորեն տարանջատվում է մեղադրողի մեղադրանքից հրաժարվելու (քրեական հետապնդումը դադարեցնելու, վարույթը կարճելու) իրավունքից (լիազորությունից):

«Բողոքը հետ վերցնելու» և մեղադրանքի տարանջատումը միմյանցից թույլ է տալիս անելու մեկ այլ եզրահանգում՝ *քրեական հետապնդման դադարեցումը ոչ բոլոր դեպքերում կարող է վկայել «բողոքը հետ վերցնելու» մասին*:

Այս ամենը վերաբերելի է նաև այն բացառիկ դեպքերի համար, երբ օրենսդիրը, ելնելով նպատակահարմարությունից տվյալ գործերով մեղադրանքը կազմակերպում է հիմնական մասնավոր մեղադրաքննի ձևով. այս դեպքում,

նույնպես պետք է տարանջատվի «բողոքը հետ վերցնելը» և «մեղադրանքից հրաժարվելը» միմյանցից:

Երբ մասնավոր մեղադրանքի գործերով հետապնդումը կազմակերպվի հիմնական մասնավոր մեղադրանքի ձևով, և մասնավոր մեղադրողը հրաժարվի մեղադրանքից, սա չպետք է ամեն դեպքում դիտարկվի իբրև «բողոքը հետ վերցնել» (եթե մասնավոր մեղադրողը ուղղակիորեն այդպիսի հայտարարություն չի արել): Այս դեպքում մեղադրանքից հրաժարվելը կարող է վկայել **մեղադրանքի ինքնուրույն իրականացումից հրաժարվելու** և ոչ թե տուժողի «բողոքը հետ վերցնելու» մասին (օրինակ՝ մասնավոր մեղադրողի կողմից անհարգելի պատճառով չներկայանալը պետք է դիտարկել մեղադրանքի ինքնուրույն իրականացումից հրաժարվել, որը չի վկայում «բողոքը հետ վերցնել»): Հետևաբար նշված դեպքում, տեսականորեն հնարվոր է մասնավոր մեղադրողի մեղադրանքից հրաժարում միաժամանակ «բողոքը հետ վերցնելու» բացակայություն, որն էլ որպես հետևանք պետք է առաջ բերի նշված գործերով հանրային հետապնդման կարգով վարույթի պարտադիր շարունակությանը, եթե համակարգը կառուցված է քրեական հետապնդման հարուցման **օրինականության** սկզբունքի վրա: Իսկ, եթե համակարգը կառուցված է քրեական հետապնդման հարուցման **նպատակահարմարության** սկզբունքի վրա, ապա այդ դեպքում վարույթի շարունակության նպատակահարմարության հարցը պետք է որոշվի դատախազի (հանրային մասնկցի) կողմից:

Պետք է փաստենք, մի այլ կարևոր հանգամանք, որ ամեն դեպքում, նույնիսկ եթե մեղադրանքը նպատակահարմարությունից ելնելով կառուցվի հիմնական մասնավոր մեղադրանքի կարգով, ապա դատախազը (հանրային մարմինը) պետք է հնարավորություն ունենա ցանկացած պահի ներգրավվել գործի քննությանը՝ փաստացիորեն մասնավոր հետապնդումը փոխակերպելով հանրայինի (սա ուղղակիորեն բխում է մասնավոր մեղադրանքի գործերի (հանցագործությունների) հանրորեն վտանգավոր արարք լինելու հանգամանքից (հանրային-իրավական նշանակության գիտակցումից)):

Ինչ վերաբերվում է այս տեսության շրջանակներում **բողոքի երկատելիությանը** (բողոքը ոչ բոլոր ենթադրյալ հանցանք կատարած անձանց նկատմամբ բերելուն), այս հարցում նույնպես, պետք է տարբերակված մոտեցում ցուցաբերվի՝ կախված այս գործերի առանձնացման հիմքերից:

Այսպես՝ պետք է **բացառել** բողոքի երկատելիության հնարավորությունը, երբ բողոքը բերվել է այն գործերով, որոնք կարող են վնասել

վերաբերությանը այս առումով արվել բացառություններ, որպես արդյունք տուժողը գրվկի բողոքը հետ վերցնելու իրավունքից:

⁸ Այս հարցի վերաբերությանը համանման դիրքորոշում տե՛ս [2, էջ 31]:

անմիջականորեն հացնանքից տուժած անձին (հանցագործության փաստի հրապարակումով, դրա քննությամբ և այլն): Անգամ, եթե այդ գործերով տուժողի ենթադրյալ հանցանք կատարած անձանցից միայն մեկի նկատմամբ բողոք բերի և միաժամանակ նշի, որ մյուս անձի նկատմամբ բողոք չունի, պետք է **բերված բողոքը դիտարկել բոլոր մեղադրյալների մասով ևս:**

Այլ կերպ ասած՝ բողոքը երկատվելի չէ. մեկի նկատմամբ բերված բողոքը պետք է դիտարկվի բողոք՝ բողոքի նկատմամբ:

Այսպիսի լուծումը, կարծում ենք, բխում է տեսության այս հիմքի էությունից, քանի որ մեկի նկատմամբ բողոք բերելով տեղի է ունենում «ոչ ցանկալի հրապարակումը», ինչից «պաշտպանում է» բողոքի ինստիտուտը: Եվ հակառակը, բողոքը պետք է **երկատելի լինի**, եթե խոսքը գնում է երկրորդ հիմքով այս շրջանակի գործերի առանձնացման մասին, այն է՝ **տուժած անձի և նրա հարազատների հարաբերություններին գործի (հետապնդման) հարուցմամբ և իրականացմամբ պատճառվելիք վնասը կանխելու հիմքով:**

Այս դեպքում, բողոքի երկատելիությունը պետք առկա լինի նույն հիմնավորումներով ինչ բերվեցին վերևում տուժողի՝ «բողոքը հետ վերցնելու» իրավունքի հարցերը քննարկելիս:

Ամփոփելով պետք է արձանագրել, որ մասնավոր մեղադրանքի գործերով մեղադրանքի կազմակերպման, բողոքի, այն հետ վերցնելու, բողոքի երկատելիության իրավունքի և դրանցից բխող դատավարական հետևանքների առումով պետք է հաշվի առնվի այն, թե ինչ տեսություն է դրված մասնավոր մեղադրանքի գործերի հիմքում և ըստ այդմ էլ ընդհանուր հակասականություններից խուսափելու նպատակառվ հետազայում պետք է օրենսդրական փոփոխություններ անելիս հաշվի առնվեն տեսության գաղափարներից բխող այդ հետևությունները:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. **Ղազարյան Ա. Ա.**, «Մասնավոր դելիկտի» տեսությունը, և դրա արտահայտությունները մասնավոր մեղադրանքի գործերի կազմա կերպման նախագծային կարգավորումների վրա // «РЕГИОН И МИР», №3, 2020

2. **Головачук О. С.** Частное обвинение в уголовном процессе, дис. ... канд. юрид. наук, Екатеринбург, 2001

3. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ю.н., проф. **Головки Л. В.**, - 2-е изд., испр. -М.: Статут, 2017

4. **Гуценко К. Ф.** Частное обвинение в советском уголовном процессе, автореферат дис...канд. юрид. наук, М., 1958,

5. **Дикарев И. С.**, Возбуждение уголовных дел частного и частно-публичного обвинения о преступлениях, совершенных лицами, данные о которых неизвестны (<https://wiselawyer.ru/poleznoe/48653-vozbuzhdenie-ugolovnykh-chastnogo-chastno-publichnogo-obvineniya-prestupleniyakh>)

6. **Катькало С. И., Лукашевич В. З.** Судопроизводство по делам частного обвинения. Л., ЛГУ, 1972

7. **Ной И. С.** Сущность и функции уголовного наказания в Советском государстве. Политико-юридическое исследование, Саратов, 1973

8. **Петрова Н. Е.** Частное и субсидиарное обвинение. Самара: Изд-во «Самарский университет», 2004

9. **Розин Н. Н.**, Уголовное судопроизводство. Пособие к лекциям (2-е издание, измененное и дополненное). - С.- Петербург, издание юридического книжного склада "Право", 1914

10. **Строгович М. С.** Уголовные дела, возбуждаемые по жалобе потерпевшего // Ежедельник сов. юстиции. 1926. № 41

11. **Таубер Л. Я.** Жалоба потерпевшего при преступлениях неофициальных. Харьков: Тип. и лит. М. Зильберг и сыновья, 1909:

12. **Фойницкий И. Я.** Курс уголовного судопроизводства. Том II (издание 3-е, пересмотренное и дополненное). - С.-Петербург, Сенатская типография, 1910:

13. Учебник уголовного права: Общая часть / **Ф. фон-Лист**, проф. Берлин. ун-та; Разреш. авт. пер. с 12 перераб. изд. Ф. Ельяшевич; С предисл. автора и проф. Моск. ун-та М.В. Духовского. Москва, 1903.

14. **Фон-Резон А. К.** О преступлениях, наказуемых только по жалобе потерпевшего по русскому праву. СПб., 1882

Իրավական ակտերի նախագծեր՝

15. <https://www.e-draft.am/projects/1691>

*Տճանաչանմանվել է՝ 19.06.2020
 Рецензирована/Գրախոսվել է՝ 22.06.2020
 Принята/Ընդունվել է՝ 24.06.2020*